

การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย
ในญี่ปุ่น ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1993 ถึงปัจจุบัน
Democratic Consolidation in Japan
from 1993 to the Present

ธานี สุขเกษม¹ | Thanee Sukkasam

ABSTRACT

The purposes of this article were to study the process of democratic consolidation in Japan and to study the reinforcing factors for democratic consolidation in Japan. This study utilized a documentary methodology and the concept of democratic consolidation proposed by Larry Diamond, Juan Linz and Alfred Stepan. These factors were separated into four categories; 1) regime performance, 2) strengthening the political institution 3) strengthening the accountability and the rule of law, and 4) the role of civil society and democratic political culture. The findings revealed that the transition to democratic consolidation in Japan was conformed to these concepts.

Keywords: democracy, democratic consolidation, Japan

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น (2) เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยใช้แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยของแลร์รี ไดมอนด์ จวน ลินซ์ และ อัลเฟรด สเตพาน เป็นกรอบแนวคิดหลัก เมื่อใช้แนวคิดดังกล่าววิเคราะห์สภาพการเมืองของญี่ปุ่นพบว่า มีปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น 4 ประการ คือ (1) ความสามารถของระบบการเมือง (2) การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (3) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบแนวนอนและหลักนิติรัฐ และ (4) บทบาทภาคประชาสังคมและการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้มั่นคง ซึ่งพบว่า แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยของญี่ปุ่นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของไดมอนด์ ลินซ์และสเตพาน

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย ญี่ปุ่น

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย (Democratic Transition) ของญี่ปุ่นโดยการปฏิรูปการเมือง ซึ่งปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเดือน กรกฎาคม ค.ศ. 1993 โดยมีสัญลักษณ์ คือ การยุติลงของระบบพรรคเด่นพรรคเดียว (One-Dominant Party) โดยพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party) และการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนาย โมริฮิโร โฮโซกาวา (Morihiro Hozokawa) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ไม่ได้มาจากพรรคเสรีประชาธิปไตย โดยมีนายโฮโซกาวาที่มาจากพรรคญี่ปุ่นใหม่ (Japan New Party) โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลทั้งหมด 7 พรรค (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2555 : 91) ตามมาด้วยการผลักดันร่างกฎหมายการปฏิรูปการเมือง 4 ฉบับ นับแต่นั้นมา โฉมหน้าการเมืองของญี่ปุ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2538 : 223)

เมื่อถึงยุคสมัยของรัฐบาลนายจุนอิชิโร โคอิซูมิ (Junichiro koizumi) เขามีท่าทีที่ชัดเจนในการสนับสนุนนโยบายการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นนโยบายที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่เขาเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศหลักการในการปฏิรูปว่า “กิจกรรมที่ควร จะได้รับการดำเนินการโดยภาคเอกชน ก็จะทำให้ภาคเอกชนทำและกิจกรรมที่ควร จะได้รับการดำเนินการโดยรัฐบาลท้องถิ่น ก็กระจายอำนาจให้รัฐบาลท้องถิ่นทำ” ทั้งนี้เพื่อลดค่าใช้จ่ายและความซ้ำซ้อนของงาน และเพื่อให้การดำเนินการปฏิรูปนี้เป็นไปได้จริงงบประมาณของประเทศจะถูกออกแบบและใช้ไปในกิจกรรมที่มุ่งเน้นสนับสนุนการปฏิรูปดังกล่าว (ศิริพร วัชชวัลลค์, 2549:19)

อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของการเคลื่อนไหว การปฏิรูปการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูประบบเลือกตั้ง จึงเป็นผลลัพธ์จากการประสานเข้าด้วยกันระหว่าง กระแสสำคัญ 3 กระแสได้แก่ (1) กระแสของปัญหา คือกรณีการคอร์รัปชันทางการเมือง (2) กระแสของการแก้ปัญหา คือ ข้อเสนอในการปฏิรูปการเมือง และ (3) กระแสอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในสังคมที่มีความไม่พอใจต่อปัญหาการคอร์รัปชันทางการเมือง กระแสนี้ล้วนเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเร่งปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูประบบเลือกตั้ง เพื่อลดปัญหาการแข่งขันที่รุนแรงในการเลือกตั้งและปัญหาการใช้เงินในเมือง จนประสบความสำเร็จในที่สุด (ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, 2545:131-132; ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, 2552:195) ดังนั้นการเมืองของญี่ปุ่นจึงมีแนวโน้มที่ดีในอนาคตที่จะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นหรือความเข้มแข็งของประชาธิปไตย(Democratic Consolidation) ได้ในที่สุด

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการหลัก ๆ คือ ประการแรก เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่นหรือควรสร้างความเข้มแข็งให้ประชาธิปไตย (Democratic Consolidation) และประการที่สอง เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น แลร์รี ไดมอนด์ จากงานเขียนดังกล่าวไปใช้วิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหรือความเข้มแข็งของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น

แนวคิดในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย

นักรัฐศาสตร์คนสำคัญหลายท่านให้ความหมายของการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยไว้แตกต่างกันหลายมุมมอง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับนักรัฐศาสตร์แต่ละท่านจะมีจุดเน้นทางใด ยกตัวอย่างเช่น ฮิกลีย์ และกุนเธอร์อธิบายว่าประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นขึ้นก็ต่อเมื่อมีความเห็นพ้องต้องกันในหมู่ชนชั้นนำในกระบวนการดำเนินการต่าง ๆ บวกด้วยการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของมวลชนในกระบวนการทางสถาบันอื่น ๆ (Higley and Gunther, 1992; cited in Shin, 1994: 145) ไวท์เฮดชี้ให้เห็นว่าการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยเป็นข้อผูกพันที่เพิ่มขึ้นโดยหลักการมากกว่าเป็นข้อผูกพันเชิงเครื่องมือของกฎกติกาประชาธิปไตย (Whitehead, 1989, cited in Shin, 1994: 143) เฮอร์เมทอธิบายคำว่า การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยมีความหมายกว้างกว่าเสถียรภาพ กล่าวคือ รวมความถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพอย่างมีนัยสำคัญเสถียรภาพนั้นอาจจะมีขึ้นได้โดยมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง มีการตัดสินใจที่ไม่ทำลายพลังที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (nondemocratic sources of power) หรือโดยการกีดกันประชากรบางส่วนในสังคมไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (Hermet, 1991; cited in Shin, 1994 : 144) เมนวอริง ระบุว่า ประชาธิปไตยที่เป็นปึกแผ่นจะไม่สามารถมีได้ ถ้านักประชาธิปไตยประเภทหวังผลได้ทั้งในหมู่ประชาชนและมวลชน ไม่ถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นผู้ที่เชื่อถือในประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (authentic believers in democracy) เมนวอริงอธิบายต่อไปว่าพันธกรณีที่แน่วแน่ต่อประชาธิปไตยของพวกเขา จะช่วยทำให้มีความเป็นไปได้ในการสร้างสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพในระบบประชาธิปไตย และก่อให้เกิดความชอบธรรมที่ช่วยให้ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นใหม่ยืนหยัดอยู่ได้ แม้จะมีผลงานเชิงนโยบายที่ไม่ถึงกับยอดเยี่ยมนัก (less-than-excellent policy performances) (Mainwaring, 1989) ในขณะที่ไดมอนด์และพัทน์มได้ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย (Diamond, 1992, and Putnum, 1993. cited in Shin, 1994: 145)

ส่วนฮันติงตัน (Huntington) เสนอว่า การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยอยู่ที่ปัจจัยสำคัญคือ การจัดตั้งขึ้นของสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่น ระบอบรัฐสภา พรรคการเมืองในระบบ 2 พรรค ที่มีอุดมการณ์ชั้นนำตลอดจนผู้นำทางการเมือง ต่างก็ยอมรับกติกาแบบประชาธิปไตยจนกลายเป็น บรรทัด

ฐานของประชาธิปไตย (Huntington, 1991: 266-267) สำหรับลินซ์ และสเตพาน เสนอว่า ความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยจะปรากฏขึ้นเมื่อ ทุกคนเห็นพ้องต้องกันในกติกาแบบประชาธิปไตยเท่านั้น (the only game in town) (Linz and stepan, 1996:14) เซดเลอร์ อธิบายโดยสรุปว่า การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย หมายถึง การทำลายในการสร้างประชาธิปไตยใหม่ที่มีนัยคงปลอดภัยในระยะยาว โดยปราศจากการคุกคามของระบบอำนาจนิยมหรือการย้อนกลับ (reverse waves) ไปสู่อำนาจนิยมอีก (Schedler, 2001)

อย่างไรก็ตาม ในการตอบคำถามดังกล่าวหรือการให้นิยามของคำว่าสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประชาธิปไตย นักวิชาการแต่ละคนได้ตอบคำถาม หรือให้นิยามที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก โอตอนเนล ในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการแนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประชาธิปไตย ได้ชี้ให้เห็นถึงนิยามที่แตกต่างกันถึงสิบสองนิยาม (O'Donnell, 1996:37) ความหลากหลายในนิยาม และจุดมุ่งเน้นในการศึกษานี้ เซดเลอร์ (Andreas Schedler) ชี้ว่าเกิดขึ้นจากธรรมชาติของการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสับสนโหล และสามารถมองได้อย่างน้อยในสองมิติ กล่าวคือ ในมิติแรกคือมิติความเปลี่ยนแปลงด้านลบ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ประเทศที่เพิ่งจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยกลับล่มสลายและกลับไปสู่การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีนี้อาจเรียกได้ว่าการล่มสลายของประชาธิปไตย (democratic breakdown) การเปลี่ยนแปลงในด้านลบในอีกกรณีหนึ่ง อาจเกิดขึ้นเมื่อประเทศที่เปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยสามารถสร้างเสถียรภาพให้กับการปกครองแบบประชาธิปไตยได้ในระดับหนึ่ง โดยอาจสามารถยกระดับจากประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง (electoral democracy) ให้เป็นประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (liberal democracy) หรือประชาธิปไตยแบบก้าวหน้า (advanced democracy) ตามลำดับ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่งเกิดการผุกร่อนของประชาธิปไตย ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการย้อนกลับของประชาธิปไตยแบบก้าวหน้ากลับไปสู่ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือการย้อนกลับจากประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมกลับไปสู่ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง ในกรณีนี้อาจเรียกได้ว่าการผุกร่อนของประชาธิปไตย (democratic erosion) (Schedler, 1998:94-98)

จากความหมายและแนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยหมายถึง การที่ประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาจนฝังรากลึกอย่างมั่นคงในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญทุกคน (all major actors) ในระบบการเมือง เกิดความคุ้นเคยกับ

ระบอบประชาธิปไตยและเห็นพ้องต้องกันว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเท่านั้นที่เป็นการปกครองที่พึงปรารถนา

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าแนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยที่สำคัญที่สุดและแพร่หลายมากที่สุด มีอยู่ 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดแรก เป็นแนวคิดของไดมอนต์ (Diamond, 1999 : 62-68) ที่เน้นว่าการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยเป็นกระบวนการที่บรรลุความสำเร็จอย่างกว้างขวางและมีความชอบธรรมอย่างล้าลึก (deep legitimization) ซึ่งตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นบรรดาชนชั้นนำและมวลชน ต่างก็เชื่อมั่นว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุดในสังคมของพวกเขา ดีกว่าระบอบอื่น ๆ ที่พวกเขาจินตนาการ ซึ่งแนวคิดนี้จะเน้นที่กระบวนการและรูปแบบประชาธิปไตยที่เป็นทางการ โดยไม่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างมากนักหรือที่เรียกว่า “แนวคิดที่จำกัดที่สุด” (a minimalist conception) (Lee, 2007 : 103) ส่วนแนวคิดที่สอง เป็นแนวคิดของลินซ์และสเตพาน (Linz and Stepan, 1996 : 6 - 15) ที่นิยามว่าการสร้างเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองที่ประชาธิปไตยที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันในกติกาของประชาธิปไตยเท่านั้น โดยแนวคิดที่สองนี้จะเน้นที่ผลลัพธ์ทางการเมือง เช่น การสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง ความยุติธรรมในสังคมและความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า แนวคิดที่สมบูรณ์ที่สุด” (maximalist conception) (Lee 2007: 103)

แนวคิดทั้งสองแนวคิดกล่าวมาแล้วข้างต้นคือ แนวคิดของ ไดมอนต์ และแนวคิดของลินซ์และสเตพาน เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมในการนำไปใช้ศึกษา แล้วถูกนำไปอ้างอิงโดยนักรัฐศาสตร์ท่านอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยโดยไดมอนต์

แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยของ ไดมอนต์ (1999. 64 – 68) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากการศึกษาประชาธิปไตยของประเทศที่เป็นคลื่นลูกที่สาม ครอบคลุมถึงกรณีของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียด้วย ซึ่งไดมอนต์มองว่ากระบวนการสร้างเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยประเทศที่เป็นคลื่นลูกที่สามนั้น มีส่วนสำคัญในการสร้างความชอบธรรม (legitimacy) ให้กับประชาธิปไตยที่ทำให้ทั้งระดับบนชั้นนำและระดับมวลชน (the elite and mass levels) มีความผูกพัน (commitment) ต่อประชาธิปไตยมากกว่าแค่ระดับบรรทัดฐาน (normative) แต่จะต้องกลายเป็น ลักษณะนิสัยที่แสดงผ่านออกมาในพฤติกรรมตามปกติด้วย นั่นคือไดมอนต์มองว่าการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยนั้น ต้องแบ่งออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ 1) ปทัสถานและความเชื่อ

(norms and beliefs) 2) พฤติกรรม (behavior) และมี 3 ระดับ ได้แก่ (1) ชนชั้นนำ (elites) (2) องค์กร (organizations) และ (3) สาธารณชน (mass public) (Diamond, 1999 : 66-69) ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวชี้วัดความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย

ระดับ	บทสถานและความเชื่อ	พฤติกรรม
ชนชั้นนำ	ชนชั้นนำในทุกภาคส่วนเชื่อในความชอบธรรมของการปกครองแบบประชาธิปไตย และเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด...	- ชนชั้นนำเคารพในสิทธิในการแข่งขันทางการเมืองของฝ่ายต่าง และหลีกเลี่ยงการกระตุ้นให้ผู้ติดตามของตนใช้ความรุนแรง หรือวิธีการที่ผิดกฎหมาย - ผู้นำทางการเมืองไม่พยายามที่จะใช้ทหารเพื่อความได้เปรียบทางการเมืองของตน
องค์กร	องค์กรที่มีความสำคัญทางการเมือง (อาทิ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม) ยอมรับในความชอบธรรมของประชาธิปไตย...	ไม่มีกลุ่มองค์กรใดที่พยายามล้มล้างประชาธิปไตย หรือใช้วิถีทางความรุนแรง หรือแนวทางที่ผิดกฎหมายในการแสวงหาอำนาจหรือบรรลุเป้าประสงค์ทางการเมือง...
มวลชน	- มากกว่าร้อยละ 70 ของมวลชนมีความเชื่ออย่างสม่ำเสมอว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบที่พึงปรารถนากว่าระบอบอื่น - มวลชนน้อยกว่าร้อยละ 15 ต้องการการปกครองในรูปแบบเผด็จการอำนาจนิยม	ไม่มีความเคลื่อนไหวในลักษณะที่ต่อต้านประชาธิปไตย และพลเมืองไม่ใช้ความรุนแรง หรือวิธีการที่ผิดกฎหมายในการเรียกร้องทางการเมือง

ที่มา: ปรับปรุงจาก Diamond, 1999 : 69 และ Sorensen, 2008 : 62.

งานของลาร์รี ไดมอนด์นับเป็นงานที่เป็นการเสริมต่อที่สำคัญ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานที่ทำให้การศึกษากการสร้างความปึกแผ่นของประชาธิปไตยก้าวถึงจุดสูงสุดสำหรับไดมอนต์ การสร้างความปึกแผ่นของประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

สร้างความชอบธรรมให้กับประชาธิปไตย ทั้งในวงกว้างและในเชิงลึก กระบวนการดังกล่าวแตกต่างจากมุมมองของตัวแสดงที่มีต่อประชาธิปไตยในช่วงเปลี่ยนผ่านอย่างมาก โดยในช่วงเปลี่ยนผ่านตัวแสดงบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจอาจมองประชาธิปไตยในฐานะ “เครื่องมือ” แต่ในช่วงการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยตัวแสดงที่เกี่ยวข้องทุกตัวต้องมองประชาธิปไตยในฐานะของหลักการและวิถีปฏิบัติ ดังนั้นความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งระหว่างประชาธิปไตยในช่วงเปลี่ยนผ่านและประชาธิปไตยในช่วงการสร้างความเป็นปึกแผ่นคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมืองของตัวแสดงนั่นเอง (Diamond, 1999:65)

ความแตกต่างที่สำคัญในงานของโดมอนต์จากงานก่อนหน้านี้คือ การชี้ให้เห็นถึงตัวแสดงทั้งสามระดับ ได้แก่ ตัวแสดงแคในระดับชนชั้นนำ มวลชน และตัวแสดงที่เป็นองค์กรที่อยู่ระหว่างชนชั้นนำและมวลชน อาทิ สหภาพแรงงาน สมาคมธุรกิจ พรรคการเมือง และองค์กรในภาคประชาชน สังคม ในการศึกษาบทบาทของตัวแสดงทั้งสาม โดมอนต์ได้เสนอให้พิจารณาในสองมิติ ได้แก่ มิติเชิงปทัสสถาน และความเชื่อ และมิติทางพฤติกรรม (ดูตารางที่ 1) นอกจากพัฒนาตัวชี้วัดอย่างเป็นระบบแล้ว โดมอนต์ยังชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในสามด้าน ได้แก่ การยั่งรากประชาธิปไตย (deepening of democracy) การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (political institutionalization) และการพัฒนาการดำเนินงานของระบอบ (regime performance) (Diamond, 1999:74)

นอกจากนั้น การสร้างเป็นปึกแผ่นให้ประชาธิปไตยของประเทศที่เพิ่งเริ่มต้นมีประชาธิปไตยใหม่และยังอ่อนไหวอยู่ จะต้องเผชิญกับภารกิจสำคัญ 3 ประการดังต่อไปนี้ (Diamond, 1999:78-80)

ประการแรก การแสดงความสามารถของระบอบการเมืองออกมาให้ปรากฏ (regime performance) เพื่อทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับความชอบธรรมของประชาธิปไตยพัฒนาขึ้นและกลายเป็นสากล ซึ่งความสามารถของระบอบนั้นแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ (1) ความสามารถด้านเศรษฐกิจ (economic performance) ได้แก่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจที่ดี และมีอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง นอกจากนั้นจะต้องมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนอีกด้วย (2) ความสามารถด้านการเมือง (political performance) ได้แก่ความสามารถในการแก้ปัญหาอาชญากรรม และการใช้ความรุนแรง (violence) และละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชน นอกจากนั้น ยังต้องมีความสามารถในการต่อสู้กับปัญหาการคอร์รัปชันต่าง ๆ อีกด้วย (Diamond, 1999 : 88-93)

ประการที่สอง การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (political Institutionalization) ได้แก่ (1) การสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบราชการ (strengthening the bureaucracy) เช่น การปฏิรูปประบบยุติธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตำรวจ เพราะระบบตำรวจเป็นตัวแทนความชอบธรรมของรัฐที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในชีวิตประจำวัน ถ้าระบบตำรวจทำงานได้ดีจะทำให้กองกำลังทหารไม่มีความจำเป็นต่อกิจการความมั่นคงภายในประเทศ (internal security) (2) การสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันการปกครอง (strengthening institutions of governance) อันได้แก่ พรรคการเมือง ฝ่ายนิติบัญญัติ และระบบการเลือกตั้ง ทั้งสามสถาบันดังกล่าว จะต้องมีความคงทน (durability) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) มีความสลับซับซ้อน (complexity) และมีความเป็นอิสระ (autonomy) เพื่อให้สถาบันประชาธิปไตยเหล่านี้ มีความชอบธรรมสูงขึ้นและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองต่าง ๆ ได้มากขึ้น (Diamond, 1999 : 96 - 111)

ประการที่สาม การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบแนวนอนและหลักนิติรัฐ (strengthening horizontal accountability and the rule of law) ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบรัฐบาล และระบบศาลยุติธรรมจะต้องช่วยปกป้องเสรีภาพของประชาชนและจำกัดอำนาจรัฐ อีกทั้งยังต้องตรวจสอบเจ้าหน้าที่รัฐและฝ่ายการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง เพื่อแสดงให้เห็นหลักนิติรัฐอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ตัวบทกฎหมายก็ต้องมีความชัดเจนและจิตวิญญาณของประชาธิปไตยอยู่ในตัวเอง

นอกจากภารกิจหลักทั้ง 3 ประการดังกล่าว การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้ประชาธิปไตยยังต้องทำให้เกิดการหยั่งรากลึกของประชาธิปไตย (deepening democracy) เพื่อเพิ่มสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชน รวมทั้งการทำให้โครงสร้างการปกครองที่เป็นทางการแบบประชาธิปไตย มีความเสริมมากขึ้น ตรวจสอบได้มากขึ้น และมีความเป็นตัวแทนได้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ ทำได้โดยการกระจายอำนาจลงสู่ระดับการเมืองท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาความสามารถในการตรวจสอบและเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านทางการแสดงบทบาทของภาคประชาสังคม เช่น กลุ่มอิสระ (autonomous groups) และสื่อต่าง ๆ (media) และสิ่งที่สำคัญอีกประการก็คือ ต้องนำทหารออกจากอาณาบริเวณทางการเมือง (political realm) รวมถึงความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องของทหาร ได้แก่ การพัฒนาชนบท ข้าราชการภายในประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อย และการมีส่วนร่วมในคณะรัฐมนตรี เป็นต้น (Diamond, 1999 : 112)

2. แนวคิดในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยโดย ลินซ์ และ สเตพาน

แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้ประชาธิปไตยของจวน ลินซ์ (Juan Linz) และอัลเฟรด สเตพาน (Alfred Stepan) นับว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางอีกแนวคิดหนึ่ง เพราะเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างกระชับและเข้าใจได้ง่าย โดยเน้นไปที่ประชาธิปไตยเชิงเนื้อหา (substantive democracy) มากกว่าประชาธิปไตยในเชิงกระบวนการวิธี (procedural democracy) กล่าวคือ การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประชาธิปไตย ต้องมีการเชื่อมโยงทั้งในด้านพฤติกรรมทัศนคติและรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปดังต่อไปนี้ (Linz and Stepan, 1996:18)

ประการแรก เมื่อพิจารณาในแง่พฤติกรรม (behaviorally) แล้วจะพบว่า ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นได้ก็ต่อเมื่อไม่มีบทบาทสำคัญคนใดในระดับประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือสถาบันใด ๆ ที่จะใช้ทรัพยากรที่สำคัญในความพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายของพวกเขาในการสร้างระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยการใช้ความรุนแรง เช่น การปฏิวัติและรัฐประหารหรือใช้การแทรกแซงจากต่างประเทศ

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาในแง่ของทัศนคติ (attitudinally) แล้วจะพบว่า ประชาธิปไตยจะเป็นปึกแผ่นได้ก็ต่อเมื่อเสียงข้างมากที่เข้มแข็งของมติมหาชน (public opinion) มีความเชื่อมั่นว่าระบอบประชาธิปไตยมีระเบียบวิธีการและสถาบันที่มีความเหมาะสมและชอบธรรมในการปกครองร่วมกันของคนในสังคม แม้ว่าจะเผชิญกับวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมืองที่รุนแรงก็ตาม

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาในแง่ของของรัฐธรรมนูญ (constitutionally) แล้วจะพบว่าประชาธิปไตยจะเป็นปึกแผ่นได้ก็ต่อเมื่อ พลังทั้งในภาครัฐและนอกภาครัฐมีความรู้สึกเคยชินจนกลายเป็นนิสัยว่า การแก้ปัญหาคความขัดแย้งต่าง ๆ อยู่ภายใต้พันธกรณีของกฎหมายพิเศษ ระเบียบวิธีการและสถาบันต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการของประชาธิปไตย

นอกจากนี้ลินซ์และสเตพาน ยังได้เพิ่มคำเตือน (caveats) ที่สำคัญไว้ 2 ประการเมื่อพิจารณาการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้ประชาธิปไตย (Linz and Stepan, 1996:26) ได้แก่ (1) ระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงก็อาจล่มสลายได้เช่นกันในอนาคต เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ และมีระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยได้รับการสนับสนุนมากขึ้นจากผู้ที่เคยสนับสนุนประชาธิปไตย และ (2) ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นนั้นไม่ได้มีเพียงแค่รูปแบบเดียว และประชาธิปไตยที่ยั่งยืนนั้นก็สามารถที่จะดำเนินการปรับปรุงคุณภาพให้สูงขึ้นได้

ต่อไป โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างหยั่งรากลึกในชีวิตทางการเมืองและสังคมของประเทศ เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยจึงมีความต่อเนื่องทางคุณภาพจากต่ำไปสูง

การวิเคราะห์การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น

การวิเคราะห์การสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตยในญี่ปุ่น จะใช้แนวคิดของแลร์รี โดมอนด์ และจอน ลินซ์ กับสเตฟาน เป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความสามารถของระบอบการเมือง (2) การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (3) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบแนวนาระนาบและหลักนิติรัฐ (4) บทบาทภาคประชาสังคมและการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้มั่นคง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความสามารถของระบอบการเมือง จากคุณลักษณะพื้นฐานของญี่ปุ่นที่เป็นประเทศแรกในเอเชียที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ค.ศ.1889) ผ่านการทดลองทางประชาธิปไตยในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1918 – 1932 หรือที่เรียกกันว่า ยุคประชาธิปไตยไทโช (Taisho democracy) (กนิฐฐา ภูทอง, 2536:4) ซึ่งเป็นแนวคิดที่โดดเด่นในช่วงปี ค.ศ. 1905 – 1925 และเป็นการสร้างความทันสมัยทางการเมืองอย่างชัดเจน (Takayoshi, 1976:612) นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศแรก ๆ ในเอเชียที่มีการจัดตั้งพรรคการเมือง และเป็นประเทศเดียวในเอเชียที่สถาปนาตนเองจนกลายเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่ง และแม้จะพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 จากนั้นถูกสหรัฐอเมริกายึดครองเป็นเวลา 6 ปีครึ่ง จนนำมาซึ่งการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่สำคัญหลายประการ รวมทั้งรัฐธรรมนูญ แต่ญี่ปุ่นสามารถฟื้นตัวจากสงครามและประสบความสำเร็จจนกลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของโลก (จนกระทั่งถูกจีนแซงหน้าใน ค.ศ. 2010) และยืนหยัดในการปกครองแบบประชาธิปไตยนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จากความสำเร็จดังกล่าวประกอบกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่แตกต่างจากตะวันตกอย่างมาก ทำให้มีการตั้งข้อสังเกตจากว่าญี่ปุ่นเป็นกรณีศึกษาในอุดมคติกรณีหนึ่ง โดยเฉพาะในการทดสอบความสามารถของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่จะสามารถเติบโตในแผ่นดินที่ไม่ใช่ตะวันตก (Pempel, 1992:5)

ทศวรรษ 1950 -1970 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากการผลิตสินค้ายุทธปัจจัยให้กองทัพสหรัฐอเมริกาในสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1355) ในทศวรรษ 1950-1960 ในช่วงที่ภาวะตึงเครียดจากสงครามเย็น สหรัฐอเมริกา

ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น เพื่อให้ญี่ปุ่นมีความเข้มแข็งและเป็นปรกาการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค สหรัฐอเมริกาจึงเปิดตลาดให้กับสินค้าญี่ปุ่นและสนับสนุนญี่ปุ่นให้เข้าเป็นสมาชิกองค์กรเศรษฐกิจต่าง ๆ ทำให้สินค้าญี่ปุ่นสามารถเข้าไปสู่ตลาดโลกได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งญี่ปุ่นสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากสหรัฐอเมริกาได้ในราคาไม่แพง ส่งผลให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมาก นักสังเกตการณ์คนหนึ่งก็กล่าวว่า “ดูราวกับว่าสวรรค์ได้สร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในทศวรรษ 1960 เพื่อสำหรับความเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นโดยแท้เมื่อนั้นแล้วการที่ผลผลิตรวมของชาติ (GNP) ที่ได้เพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่าตัวภายในช่วงเวลาทศวรรษเดียวเช่นนี้ คงจะเป็นเรื่องยากที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์โลก” (ไชยวัฒน์ คำชู, 2527:36)

ในช่วงทศวรรษ 1980-1990 ในทศวรรษ 1980 เศรษฐกิจของญี่ปุ่นยังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพที่ดี เมืองใหญ่ ๆ ของญี่ปุ่นมีประชากรหนาแน่น แต่ในช่วงเวลานี้สังคมญี่ปุ่นที่กลายเป็นสังคมเมืองเต็มตัวมีปัญหาสังคมเกิดขึ้นหลายประการ สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมมีการแข่งขันสูง ตั้งแต่วัยเด็กที่แข่งขันกันเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อการเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง เพื่อการได้เข้าทำงานในบริษัทที่มีชื่อเสียงและมีหน้าที่การงานดีและการทุ่มเททำงานหนักตามแบบวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่น จนเกิดความเครียดมากขึ้นในสังคม และมีปัญหาด้านอื่น ๆ อีกด้วย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนปัญหาในสังคมญี่ปุ่นที่ภายนอกดูเป็นสังคมที่สงบสุข ผู้คนอยู่ในระเบียบวินัย ขยันทำงานหนัก แต่ภายในมีปัญหาจากความกดดันและการแข่งขันกันอยู่ตลอด ทั้งจากวัยเด็กที่ต้องตั้งใจเรียนเพื่อการสอบเข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การทำงานที่มีความมั่นคง ความกดดันและเครียดจากการทำงาน ประกอบกับนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาญี่ปุ่นมีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำจากภาวะพองสบู่แตก ทำให้มีการปิดกิจการของบริษัทและโรงงาน การล้มละลายของนักธุรกิจ และการว่างงานของคนจำนวนมาก ความเครียดนี้ส่งผลกระทบต่อบุคคลนั้น ๆ และครอบครัว ปัญหาเหล่านี้อาจทำให้คนญี่ปุ่นจำนวนมากที่ไม่นับถือศาสนาใด ๆ เป็นหลักหันไปนิยมเชื่อถือลัทธิความเชื่อต่าง ๆ อย่างโอมชินริเกียว

ด้านการต่างประเทศ พบว่าในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นปรับตัวด้านการต่างประเทศทั้งการเปลี่ยนนโยบายจากการใช้เศรษฐกิจนำหน้ามาเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและความรู้สึกใกล้ชิด เพื่อลดการต่อต้านจากการที่ญี่ปุ่นได้เปรียบทางเศรษฐกิจต่อนานาชาติ ส่วนในทศวรรษ 1990 ประเด็นด้านความมั่นคงและ

การทหารของญี่ปุ่นเป็นเรื่องสำคัญที่มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง โดยมีประเด็นสำคัญ คือ การคงอยู่ของฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในญี่ปุ่น และอาจเพิ่มกำลังทางทหารของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1987 รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มปรับนโยบายด้านความมั่นคง โดยสมัยนายกรัฐมนตรีนาคาโซเนได้ยกเลิกนโยบายที่กำหนดไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1976 เกี่ยวกับงบประมาณด้านการทหารว่าต่ำกว่าร้อยละ 1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งด้านการทหารของญี่ปุ่นและเห็นว่าการกำหนดอัตราว่าไม่เกินร้อยละ 1 ของ GNP นี้ล้าสมัยแล้ว เพราะในทศวรรษ 1980 เศรษฐกิจญี่ปุ่นไม่ได้เติบโตสูงเหมือนเมื่อก่อน ทำให้ในความเป็นจริงอัตรางบประมาณด้านการทหารที่ตั้งไว้ลดลงตามไปด้วย และเกรงว่าการจำกัดงบประมาณจะกระทบต่อการเสริมสร้างกำลังป้องกันประเทศของญี่ปุ่น (โอภาซากิ, 2555)

พัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศญี่ปุ่นภายหลังจากเกิดภาวะ “เศรษฐกิจฟองสบู่” (bubble economy) แตก ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ประกอบกับการสิ้นสุดของสงครามเย็นและการขยายตัวของกระแส โลกาภิวัตน์ ได้มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก

ในด้านเศรษฐกิจ นับตั้งแต่เศรษฐกิจฟองสบู่แตกเมื่อต้นปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา เศรษฐกิจญี่ปุ่นชะลอตัวลงอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เกือบตลอดทศวรรษ ในช่วงระหว่าง ปี ค.ศ. 1991 - 1997 มีอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยเพียงแค่ 1.6 ต่อปี เมื่อเทียบกับร้อยละ 4.0 ต่อปี ในช่วง 15 ปีก่อนหน้านั้นและในปี ค.ศ.1998 ต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ร้ายแรงที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ มีอัตราเติบโตติดลบ ร้อยละ 2.8 (อัตราที่เคยตกต่ำมากที่สุดก่อนหน้านี้คือ ร้อยละ 1.2 เมื่อเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งแรกในปี ค.ศ. 1974) มีอัตราการว่างงานสูง ร้อยละ 4.4 ซึ่งสูงที่สุดนับตั้งแต่ที่มีการบันทึกอัตราการว่างงานในปี ค.ศ. 1953 ราคาอสังหาริมทรัพย์และหุ้นก็ตกลงเกือบจะต่อเนื่องนับตั้งแต่เศรษฐกิจฟองสบู่แตก ราคาที่ดินในเมืองใหญ่ ๆ ลดลงประมาณหนึ่งในสามของราคาที่เคยสูงสุดในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่และราคาหุ้น ลดลงเหลือเพียงหนึ่งในสามเท่าของราคาหุ้นที่พุ่งสูงสุดในปี ค.ศ. 1989 เมื่อถึงปี ค.ศ. 1995 มูลค่าทั้งหมดของราคาหุ้นและที่ดินที่ลดลงคิดเป็นเงินจำนวนมากกว่า 5 ล้าน ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา หรือเท่ากับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของญี่ปุ่นทั้งปี การที่ราคาหุ้นตกต่ำลงได้เป็นผลกระทบกระเทือนต่อฐานะทางการเงินและความอยู่รอดของธนาคารของญี่ปุ่นทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จนมีคำกล่าวว่า ทศวรรษที่ 1990 เป็น “ทศวรรษที่สูญเสียไป” (the lost decade's) (ไชยวัฒน์ คำชู, 2543 : 48)

หลังจากฟองสบู่แตกในปี ค.ศ. 1990 เศรษฐกิจที่อาศัยการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเริ่มประสบปัญหา ทั้งด้านความต้องการภายในประเทศที่ลดต่ำลง และการส่งออกก็ประสบกับการแข่งขันมากขึ้น สินค้าทางด้านเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนก็พบกับคู่แข่งอย่างเกาหลีใต้และไต้หวัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นยังมีความสามารถในการแข่งขันสูง คืออุตสาหกรรมรถยนต์ รัฐบาลญี่ปุ่นในช่วงปี ค.ศ. 1997 จึงได้มีการใช้คำว่า “โมโนชูริ” ขึ้นมาปลูกขวัญและกำลังใจของสังคมญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ในการแก้ภาพจน์ของการทำงานในโรงงานซึ่งช่วง

ก่อนหน้านั้นถูกคนรุ่นใหม่มองว่าเป็นงานที่หนักและสภาพแวดล้อมไม่ดี การเน้นคำว่าโมโนชูริในช่วงนั้น จึงเป็นการเน้นว่าโมโนชูริแบบญี่ปุ่นมีความโดดเด่น และมาจากวัฒนธรรมการผลิตแบบญี่ปุ่นที่น่าภาคภูมิใจ ประกอบกับหลาย ๆ บริษัทก็ได้มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการการผลิตที่ทุกคนมีส่วนร่วมแล้วตั้งชื่อเฉพาะของตัวเองขึ้นมา เช่น Toyota Way, Komatsu way, Aishin way เป็นต้น การรณรงค์นี้มีส่วนที่ปลุกสำนึกและความภูมิใจในการทำงานของผู้เกี่ยวข้องได้มาก โดยจะเห็นได้จากบทบาทของอุตสาหกรรมการผลิต และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากบริษัทญี่ปุ่นยังเป็นที่ต้องการอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (บัณฑิต วิจารณ์ยานนท์, 2558 : 224-226)

ในด้านการเมือง มีการพัฒนาที่สำคัญหลายประการที่เกิดขึ้นตามกันมาอย่างรวดเร็วเรื่องการคอร์รัปชัน ที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองของพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party - LDP) ในช่วงต้น ๆ ของทศวรรษ 1990 ประกอบกับผลกระทบที่ร้ายแรงทางเศรษฐกิจ หลังจากที่เกิดเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ทำให้การครอบงำทางการเมืองอันยาวนานของพรรคเสรีประชาธิปไตยต้องสิ้นสุดลง พรรคเสรีประชาธิปไตยต้องสูญเสียอำนาจการปกครองเป็นครั้งแรกในรอบ 38 ปี หลังจากพรรคฝ่ายแพ้ในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1993 จากนั้นจนปี ค.ศ. 1996 ญี่ปุ่นมีพรรคการเมือง 11 พรรคที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นรัฐบาลและมีการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีถึง 4 ครั้ง (ไชยวัฒน์ คำชู, 2543 : 49) อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า เป็นความพยายามในการลดทอนการผูกขาดอำนาจของพรรคเสรีประชาธิปไตย (ไชยวัฒน์ มานศรีสุข, 2545 : 2)

การแก้ปัญหาของญี่ปุ่นมีแนวทางที่ชัดเจนเมื่อปี ค.ศ. 1996 นายริททาโร่ ฮาชิโมโตะ นายกรัฐมนตรีคนต่อมาได้ประกาศว่า จะเริ่มปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน (administrative reform) และระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการอย่างกว้างขวาง โดยกล่าวเสริมด้วยว่าพร้อมพร้อมที่จะถูกเผาให้เป็นเถ้าถ่านเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่คาดว่าจะต้อง

เกิดขึ้น เป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูปภาครัฐก็คือ การยกเลิกหรือลดกฎระเบียบ (deregulation) ต่าง ๆ ของรัฐที่ควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อเป็นการตอบสนองเสียงเรียกร้องของประชาชนที่ให้รัฐบาลมีความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ (government accountability) มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดขอบเขตอำนาจของข้าราชการประจำของรัฐบาลกลาง (ไชยวัฒน์ คำชู, 2543:49)

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองของญี่ปุ่นมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองที่รุ่มร่าอยู่ได้พอสมควร อย่างไรก็ตามปัญหาที่ยังคงตกค้างอยู่ของระบอบการเมืองญี่ปุ่น คือ การคอร์รัปชันของนักการเมืองและข้าราชการที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน โดยส่วนหนึ่งเป็นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจ นักการเมืองและข้าราชการที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมเหล็ก” (Iron Triangle)

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกระแสกดดันให้มีการปฏิรูปต่าง ๆ ในสมัยรัฐบาลนายจุนอิชิโร โคอิซูมิ คือ การเป็นรัฐบาลขนาดเล็กและมีประสิทธิภาพ เพื่อเปลี่ยนแปลงภาพพจน์บทบาทและการทำหน้าที่ของรัฐบาล นักการเมืองและข้าราชการ โดยเฉพาะเรื่องการปฏิรูปกฎระเบียบ (Deregulations) เพราะในอดีตกฎระเบียบต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเครื่องมือให้ระบบราชการมีอำนาจมากเกินไปจนนำไปสู่ปัญหาการคอร์รัปชันต่อมา (ศิริพร วิชวัลคุ, 2549 : 80) แต่กระนั้นก็ตามปัญหาเรื่องนี้ก็จะเห็นได้ถึงความสามารถของระบบการเมืองญี่ปุ่น ที่มีการพัฒนาขึ้นมาจากการที่มีกลไกในการจัดปัญหาการคอร์รัปชันจนลดน้อยลงไป

2. การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง สถาบันทางการเมืองที่สำคัญของญี่ปุ่น ได้แก่ รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมืองและระบบราชการ ซึ่งมีกำเนิดมาอย่างยาวนานก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นจะมีการปกครองแบบประชาธิปไตย และสถาบันการเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด

1) รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นถูกสหรัฐอเมริกายึดครองและได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแมคคาร์เธอร์ (รัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. 1947) (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, 2539 : 401) แม้จะมองว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกยึดเย็ดให้ก็ตาม (ภุรี พวงศ์เจริญ, 2558 : 11) เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลัก 3 ประการคือ อำนาจอธิปไตยของมวลชนการเคารพในสิทธิมนุษยชน และการประกาศเลิกทำสงคราม นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดความเป็นอิสระของอำนาจปกครอง 3 ฝ่าย คือ อำนาจนิตินบัญญัติ (รัฐสภา-สภาไดเอ็ต) อำนาจบริหาร (คณะรัฐมนตรี) และอำนาจ

ตุลาการ (ศาล) จึงอาจสรุปได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1947 เป็นรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองภายใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการสร้างชาติและสร้างประชาธิปไตยให้กับญี่ปุ่นนั่นเอง (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2539 : 403)

2) รัฐสภาของญี่ปุ่น รัฐสภาของญี่ปุ่นนั้นถือได้ว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีประวัติมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1890 ดังนั้นธรรมชาติดั้งเดิมของรัฐสภาจึงมีคุณูปการต่อการสร้างความยอมรับรัฐสภาในปัจจุบัน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นองค์กรสูงสุดในระบอบการปกครอง ซึ่งสมาชิกสภาสูง (the House of Councilors) และสมาชิกสภาล่าง/สภาผู้แทนราษฎร (the House of Representatives) ต่างก็มาจากการเลือกตั้งโดยตรง เพียงแต่สภาล่างจะมีอำนาจมากกว่าสภาสูงเพราะมีบทบาทในการพิจารณางบประมาณ สนธิสัญญาและยังสามารถลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีได้อย่างไร้ที่ติ ด้วยเหตุที่รัฐบาลไม่สามารถยุบสภาสูงได้ สภาสูงจึงมีความต่อเนื่องซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ และถ้าหากพรรคฝ่ายรัฐบาลไม่ได้เสียงข้างมากในสภาสูงก็อาจทำให้การออกกฎหมายของรัฐบาลทำได้ยากมากขึ้น (Stockwin, 2008 : 157-159)

กล่าวโดยสรุปบทบาทและหน้าที่ของรัฐสภาหรือสภาไดเอ็ตของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไปมากหลังทศวรรษที่ 1990 หลังจากที่ผ่านมาแล้วเป็นเพียงสภาตรายางสำหรับผ่าน/อนุมัตินโยบายของพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) และเป็นเวทีสำหรับพรรคฝ่ายค้านดำเนินการประท้วง หรือคัดค้านในช่วงแรกของการครองอำนาจของพรรคเสรีประชาธิปไตย และรัฐสภาได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เมื่อระบบพรรคการเมืองมีลักษณะแข่งขันกันมากยิ่งขึ้น (เคอร์ติส, 2539 : 43) นอกจากนี้รัฐสภายังมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและจุดบกพร่องอยู่ 3 ประการ ได้แก่ (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549 : 81-82) (1) การเน้นกิจการภายในประเทศมากเกินไป (2) ความภูมิใจในเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตัวเองมากเกินไป (3) การขาดข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตาม จากกระบวนการทำงานในรัฐสภาเรื่องการออกกฎหมายและความสัมพันธ์แบบสามเหลี่ยมเหล็ก (Iron Triangle) ระหว่างนักการเมือง กลุ่มธุรกิจและข้าราชการ ทำให้รัฐสภาถูกตั้งข้อสังเกตว่าไม่ได้มีอำนาจหรือไม่ได้ทำหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติอย่างแท้จริง ต่อมามีการปฏิรูปการเมืองได้มีความพยายามเรียกร้องให้รัฐสภาทำ

หน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนโดยภาพรวมมากขึ้น แทนที่จะเป็นตัวแทนของเขตเลือกตั้งเท่านั้น (ศิริพร วัชชวลคุ, 2557 : 62)

3) พรรคการเมือง พรรคการเมืองญี่ปุ่นหลัก ๆ จะมีความโน้มเอียงไปในทัศนคติ/ความเชื่อแตกต่างกันบ้าง (Hayes, 2001:76-78) แต่ก็ไม่ได้ยึดติดอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างสุดโต่งจนถึงกับไม่สามารถร่วมงานกันได้เลย นอกจากนี้แต่ละพรรคการเมืองก็มีการแยกเป็นกลุ่มการเมืองต่าง ๆ (factions) ภายในพรรค แต่ก็ถือได้ว่ากลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมืองเหล่านี้สามารถเป็นตัวแทนผลประโยชน์ประชาชนได้ค่อนข้างกว้างขวาง ดังเช่น เกษตรกร นักธุรกิจ ข้าราชการ พนักงานโรงงาน ฯลฯ โดยเฉพาะกรณีของพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ที่ครองอำนาจมาอย่างยาวนานจนเกิดระบบ 1955 (the 1955 system) และนำมาซึ่งชัยชนะการเลือกตั้งด้วยเสียงข้างมากถึง 11 ครั้ง รวมถึงการผูกขาดเป็นรัฐบาลอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนเป็นเวลา 38 ปี (ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์, 2559 : 651)

จนกระทั่งปี ค.ศ. 1993 จึงได้สูญเสียอำนาจให้กับพรรคร่วมฝ่ายค้านที่ร่วมกับสมาชิกพรรคเสรีประชาธิปไตย บางส่วนที่ลาออกไปตั้งรัฐบาลผสม 7 พรรคการเมืองเป็นครั้งแรก แต่ภายหลังจากนั้นไม่นานพรรคเสรีประชาธิปไตย ก็ได้กลับมาเป็นรัฐบาลอีกครั้ง เพราะพรรคการเมืองอื่น ๆ ไม่สามารถทดแทนพรรคเสรีประชาธิปไตยได้ และถึงแม้ว่านับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990s เป็นต้นมาพรรคเสรีประชาธิปไตย จะไม่ได้เสียงข้างมากเด็ดขาด จนถึงขนาดตั้งพรรครัฐบาลพรรคเดียวในยุกระบบ 1955 แต่ก็สามารถตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคเล็กอื่น ๆ ได้เช่นกัน เพราะประชาชนญี่ปุ่นซึ่งมีความเป็นอนุรักษ์นิยมสูงไม่ต้องการเสี่ยงให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านซึ่งเป็นพรรคที่มีความแตกต่างหลากหลายในอุดมการณ์และเป้าหมายมาเป็นรัฐบาลร่วมหลายพรรค ยกเว้นแต่ประชาชนญี่ปุ่นต้องการแสดงออกถึงการลงคะแนนเพื่อประท้วง (protest vote) ผลการที่ตกต่ำของพรรคเสรีประชาธิปไตย จึงเลือกพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่อาจมีลักษณะอุดมการณ์ใกล้เคียงกันเข้ามาทำหน้าที่แทน เหมือนที่พรรคประชาธิปไตย (DPJ) ของนายยูกิโอะ ฮาโตยามา นายกรัฐมนตรีท่านหนึ่ง ซึ่งก็เคยอยู่ในพรรค LDP มาก่อนที่จะออกมาตั้งพรรค DPJ และในที่สุดสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมหลายพรรคได้เป็นครั้งแรก ทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยกลายเป็นฝ่ายค้านในที่สุด (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, 2542 : 83)

4) ระบบราชการ ความสัมพันธ์ระหว่างระบบราชการญี่ปุ่น นักการเมืองญี่ปุ่น และภาคธุรกิจ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นหนาที่เรียกว่าสามเหลี่ยมเหล็ก (Iron Triangle) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายประเทศ โดยความสัมพันธ์แบบ

สามเหลี่ยมเหล็กล็องนี้เองทำให้ธุรกิจบางประเภทในประเทศญี่ปุ่นเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีความเข้มแข็ง ในขณะที่เดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศโดยรวม เพราะทั้งนักการเมือง และข้าราชการจะให้ความสำคัญกับนโยบายสำหรับธุรกิจที่ตนมีหน้าที่ในการควบคุมและปกป้อง

ระบบราชการของญี่ปุ่นได้รับการปฏิรูปอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยการปฏิรูปนั้นได้รับความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรีในแต่ละสมัย จนอาจกล่าวได้ว่า การปฏิรูประบบราชการมุ่งเน้นที่ความสำคัญกับการบริหารจัดการบุคลากร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพของการให้บริการต่อประชาชนเป็นหลัก นอกจากนี้การปฏิรูประบบราชการของญี่ปุ่นครอบคลุมการปฏิรูปในหลายมิติ ทั้งระเบียบการใช้จ่ายงบประมาณให้มีความโปร่งใส การปฏิรูปกฎหมาย การให้ความสำคัญคุ้มครองกับข้าราชการจากอิทธิพลของนักการเมือง เป็นต้น

การปฏิรูประบบราชการที่สำคัญในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการบุคลากรของรัฐอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการทำให้เกิด “รัฐบาลขนาดเล็ก” และความพยายามในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบราชการที่เกิดขึ้น เช่น ความสัมพันธ์รูปแบบสามเหลี่ยมเหล็ก (ซึ่งถูกคัดค้านอย่างมากจากนักการเมือง เพราะไม่ต้องการจะสูญเสียอำนาจในส่วนนี้) โดยการทำให้บุคลากรภาครัฐไม่จำต้อง “เอาใจ” นักการเมืองและธุรกิจที่ตนเองมีหน้าที่ในการปกป้อง เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพและอนาคตหลังการเกษียณอายุของตน

การปฏิรูประบบบริหารบุคลากรที่สำคัญในปี ค.ศ. 2007 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดประเด็นในการปฏิรูประบบการจัดการบุคลากรภาครัฐใน 3 ประเด็นหลัก คือ (Inoguchi and Jain, 2011 : 46)

(1) การยกเลิกระบบ Amakudari ในปี ค.ศ. ๒๐๑๑ (คือระบบที่ให้ข้าราชการที่เกษียณอายุไปทำงานในบริษัทใหญ่ ๆ ของญี่ปุ่นได้) เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) โดยการห้ามมิให้ข้าราชการที่เกษียณอายุเข้าทำงานในบริษัทที่เกี่ยวข้องกับงานที่ข้าราชการนั้นเคยรับผิดชอบโดยได้ตั้งหน่วยงานขึ้น ๒ หน่วยงาน คือ Public-Private personnel Exchange Center (PPEC) ทำหน้าที่ในการจัดหางานให้กับข้าราชการที่เกษียณ และ Committee on Re-employment Surveillance (CRS) ทำหน้าที่ในการตรวจสอบให้การมีการดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างข้าราชการเกษียณอายุของหน่วยงานเอกชน

(2) การจัดการบุคคลากรภาครัฐโดยเน้นสมรรถนะและความสามารถ (capability-and-performance-based personal management) โดยมีการริเริ่มให้ใช้การวัดผลแบบใหม่ โดยมีการประเมินผลงานสองประเภทคือ การประเมินความสามารถ ตามมาตรฐานความสามารถในการดำเนินการให้สำเร็จ (the Standard Capability to Accomplish Duties : SCAD) และการประเมินสมรรถนะ ซึ่งมีการประเมินความสำเร็จของเป้าหมายตามหน้าที่ของข้าราชการแต่ละบุคคล

(3) การดำเนินการให้ความสอดคล้องกันของการจัดการบุคคลากรของรัฐ โดยสำนักบุคคลากรของคณะรัฐมนตรี (Cabinet Personnel Bureau: CPB) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ที่ได้รับโอนงานบางส่วนมาจาก MIC และ NPA ซึ่งในขณะนี้ยังไม่ได้มีการกำหนดงานที่จะมีการโอน โดย CPB จะมีหน้าที่ในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนบุคคลากรระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการแต่งตั้งบุคคลากรจากระบบเปิด

ในขณะนี้ การปฏิรูประบบราชการของประเทศญี่ปุ่นได้มีการวางแผนงานที่ชัดเจนไปจนถึงปี ค.ศ. ๒๐๑๒ แล้ว และได้มีการคาดเดาอย่างมีระบบต่อปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการปฏิรูป และการเตรียมการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ทำให้การพัฒนากระบวนการของญี่ปุ่นน่าจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างมาก

อย่างไรก็ตามแม้สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากภาคเอกชนของญี่ปุ่นเติบโตเข้มแข็งขึ้น แต่ข้าราชการญี่ปุ่นสายผู้ขึ้น (career) ก็ยังเป็นคนหัวกะทิ มีความรู้ความสามารถ เมื่อบวกกับประเพณีความซื่อสัตย์ และการทำงานหนักอดิทนแล้ว ระบบราชการญี่ปุ่นได้รับการยกย่องว่าเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ ทำงานหนัก จนได้รับความเคารพศรัทธาจากประชาชนสูงกว่าบรรดานักการเมือง ซึ่งโน้มเอียงที่จะมีปัญหาคอรัปชั่น ระบบราชการที่เข้มแข็งเป็น “ปัจจัยรักษาเสถียรภาพ” (stabilizing factor) ให้แก่ระบบการเมือง ในยามที่ฝ่ายการเมืองประสบปัญหาขุนวาย ขาดเสถียรภาพและขาดความศรัทธาจากสาธารณชน (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2539 : 424)

5) ระบบเลือกตั้ง ระบบการเลือกตั้งของญี่ปุ่นนั้นได้มีการปฏิรูปครั้งสำคัญในปี ค.ศ. 1994 เนื่องจากระบบการเลือกตั้งถูกมองว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการคอรัปชั่นสูงในการเมืองญี่ปุ่น ด้วยเหตุที่ระบบการเลือกตั้งเดิมทำให้เกิดการแข่งขันทั้งที่เป็นการแข่งขันกับผู้สมัครที่มาจากพรรคการเมืองเดียวกันและต่างพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้งใหม่จึงเป็นแบบผสมระหว่างการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตที่มีผู้สมัครเพียงคนเดียวเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งจากแต่ละเขต กับการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเพื่อให้พรรคเล็ก ๆ มีโอกาสได้รับเลือกตั้ง โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถลงสมัครได้ทั้งสองระบบ ซึ่งระบบ

เลือกตั้งแบบนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้แทนฯ คนเดิมที่มีโอกาสได้รับเลือกตั้งสูงขึ้น ซึ่งมีนัยยะสำคัญต่อการเกิดความต่อเนื่องของพรรคการเมืองที่จะได้เข้ามาเป็นแกนนำตั้งรัฐบาลด้วย (ศิริพร วัชชวัลคุ, 2557:19)

แม้ว่าพรรคเสรีประชาธิปไตย จะผูกขาดอำนาจมาอย่างยาวนาน แต่ชนชั้นนำในพรรคฝ่ายค้านยังคงยึดมั่นในการแข่งขันแบบสันติในระบบประชาธิปไตย และไม่มีแนวโน้มที่จะปลุกระดมความรุนแรงหรือวิธีการที่ผิดกฎหมายในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ชนชั้นนำฝ่ายค้านเผ่ารอโอกาสจนได้เป็นรัฐบาลผสมหลังจากที่พรรคเสรีประชาธิปไตย ไม่สามารถได้รับเสียงข้างมากในรัฐสภาในการเลือกตั้ง ค.ศ. 1993 และใช้โอกาสนี้ในการผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายการเลือกตั้งจากระบบเลือกตั้งที่ให้ผู้ออกเสียงลงคะแนนเลือกผู้สมัครได้เพียงคนเดียวในเขตที่มีผู้แทนได้มากกว่า 1 คน (single nontransferable voter: SNTV) ซึ่งเป็นระบบเลือกตั้งที่มองว่าเอื้อต่อพรรคและถูกมองว่าเป็นต้นตอของปัญหาการใช้เงินในการเลือกตั้ง คอร์รัปชัน การแบ่งเป็นกลุ่มในพรรค การหาเสียงที่เน้นแต่ผู้สมัครมากกว่านโยบายพรรค โดยระบบเลือกตั้งใหม่ที่ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาเมื่อต้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 1994 เป็นระบบผสมระหว่างพหุนิยมแบบผู้แทน 1 คนต่อ 1 เขต 300 ที่นั่ง และระบบสัดส่วน 200 ที่นั่ง (ต่อมาได้ลดเหลือ 180 ที่นั่งใน ค.ศ. 1999) (McCargo, 2013:163)

กล่าวโดยสรุป การเมืองของญี่ปุ่นมีความมั่นคงและมีความเป็นสถาบันทางการเมืองอยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีเสถียรภาพและความต่อเนื่องตลอดมา

3. การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบแนวนาระนาบและหลักนิติรัฐ

บทบาทการตรวจสอบแนวนอนของรัฐสภาและศาลสูงสุด (supreme court) ถือเป็นสิ่งสำคัญของการเมืองญี่ปุ่นตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจไว้ ดังเห็นได้จากที่มีการกำหนดให้ศาลสูงสุดมีลักษณะ “ตุลาการภิวัตน์” (judicial review) กล่าวคือ มีอำนาจในการยับยั้งกฎหมายที่ออกโดยคณะรัฐมนตรีและที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ยังลดทอนอิทธิพลของ กระทรวงยุติธรรมที่มีเหนือศาลยุติธรรมต่าง ๆ และเพิ่มอำนาจให้ศาลสูงสุดสามารถแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งได้ (Stockwin, 2008 : 55) ส่วนในกรณีของรัฐสภานั้นก็สามารถแสดงบทบาทตรวจสอบถ่วงดุลรัฐบาลได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะที่เกิดจากการกระทำของพรรคฝ่ายค้านเพื่อขัดขวางการออกกฎหมายของรัฐบาล โดยเฉพาะงบประมาณรายปีที่ต้องเกิดขึ้นภายในกำหนดเวลาที่เคร่งครัด ซึ่งอาจทำให้เกิดการเจรจาต่อรองระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาลเพื่อให้การออกกฎหมายลุล่วงไปได้

เพราะถ้ารัฐบาลฝืนใช้อำนาจเผด็จการรัฐสภาจะทำให้เกิดปัญหาความชอบธรรมและนำไปสู่วิกฤตทางการเมืองได้ (Stockwin, 1008 : 161-162)

ในแง่ของเนื้อหารัฐธรรมนูญ ก็มีการคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอย่างกว้างขวางตามแบบประชาธิปไตย เช่น สิทธิความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย (มาตรา 14) เสรีภาพจากภาวะจำยอมโดยไม่สมัครใจ (involuntary servitude) (มาตรา 18) เสรีภาพในการนับถือศาสนา (มาตรา 20) เสรีภาพในการรวมกลุ่มและก่อตั้งสมาคม (มาตรา 21) เสรีภาพทางวิชาการ (มาตรา 23) เป็นต้น ซึ่งระบอบการเมืองญี่ปุ่นก็ได้แสดงให้เห็นการยึดถือหลักนิติรัฐของตน จากกรณีการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่าง ๆ จากรัฐของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนี้ในแง่ของเสรีภาพในการแสดงออกและการสื่อสารของญี่ปุ่นก็ถือได้ว่ามีมากเช่นเดียวกับประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ เพราะมีสื่อทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น แม้ว่าสื่อหลักของรัฐบาลอย่าง NHK จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่กล้าที่จะแสดงความรู้สึกใดๆที่เด่นชัดเพราะกลัวจะนำมาสู่ความบาดหมางใจกันก็ตาม แต่โดยภาพรวมแล้วยังถือว่าสามารถเติมเต็มภารกิจของสื่อประชาธิปไตยที่รับผิดชอบได้เหมาะสม (Stockwin, 2008 : 241)

สำหรับตัวแสดงในระดับองค์กร ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์องค์กรหรือสถาบันอื่น ๆ รวมทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ต่างแสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นในการเมืองระบบประชาธิปไตยที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีข้อเกี่ยวกับการคอร์รัปชันของนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลอยู่หลายครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรับบริจาคทางการเมืองอย่างผิดกฎหมายแต่ตัวแสดงที่เป็นองค์กรต่าง ๆ ไม่ได้ใช้เหตุการณ์เหล่านี้เป็นข้ออ้างในการเคลื่อนไหวปลุกกระดมหรือดำเนินพฤติกรรมที่ขัดกับหลักการประชาธิปไตย หากแต่ใช้กลไกของประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นการผลิตต้นกฎหมายที่เข้มงวด เช่น กฎหมายควบคุมการบริจาคเงินทางการเมือง หรือใช้วิธีการกดดันรัฐบาลให้จัดการกับการคอร์รัปชัน หรือการปฏิรูปทางการเมือง และสุดท้ายก็ต้อง ใช้กลไกของการเลือกตั้งในการลงโทษผู้ทุจริตอยู่ดี (Haddad, 2012 : 194)

โดยสรุปแล้ว ญี่ปุ่นมีหลักนิติรัฐและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ดี มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อมวลชนของญี่ปุ่นที่ทำหน้าที่ได้ดี

4. บทบาทของภาคประชาสังคมและการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้มั่นคง บทบาทการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นครั้งสำคัญเกิดขึ้นในปี ค.ศ.1960 ที่เรียกว่า Anpo Protest หรือการประท้วงอันโป ซึ่งเป็นการประท้วงเพื่อต่อต้านการให้สัตยาบันสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับ

ญี่ปุ่น และต่อต้านฐานทัพสหรัฐอเมริกาในญี่ปุ่น (ศิริพร ตาบทเพชร, 2557:328 ; Suruya, 2012 : 160) อย่างไรก็ตาม ภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งถูกมองว่ามีความอ่อนแอเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ ที่มีประชาธิปไตยมั่นคง แต่ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นประกาศใช้กฎหมายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมพิเศษที่ไม่แสวงหากำไร (NPO Law) ในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งได้รับการส่งเสริมภายหลังจากที่เกิดเหตุแผ่นดินไหวที่เมืองโกเบ ปี ค.ศ. 1995 ก็อาจทำให้การจัดกิจกรรมของนักพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ในญี่ปุ่นเฟื่องฟูขึ้น โดยเฉพาะการรณรงค์ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นมีความเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม (Neary, 2002 : 31)

และในหลาย ๆ ครั้งบทบาทของสื่อมวลชนก็มีส่วนสำคัญในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ดังเช่นกรณีของนาย คาคุเออิ ทานากะ (Kakuei Tanaka) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในยุคทศวรรษที่ 1970s ได้ถูกนักหนังสือพิมพ์เปิดโปงเรื่องอื้อฉาวจากการคอร์รัปชัน ทำให้เกิดการขุดคุ้ยเรื่องราวของสื่อต่างชาติและวุฒิสภาสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังมีกรณีที่หนังสือพิมพ์อาซาฮีเปิดเผยเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองคนสำคัญหลายคนของพรรคเสรีประชาธิปไตย ที่มีกับบริษัท Recruit-Cosmos เป็นต้น (McCargo, 2013 : 168 - 169) อย่างไรก็ตาม สื่อญี่ปุ่นมักจะให้ความสนใจข่าวการเมืองน้อยกว่าเรื่องความปลอดภัยสาธารณะและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กรที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ส่งผลในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในญี่ปุ่น คือ การขยายตัวขององค์กรในภาคประชาสังคมญี่ปุ่น ลักษณะสำคัญขององค์กรภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นคือ มักจะเป็นองค์กรขนาดเล็ก มีขอบข่ายการทำงานในพื้นที่หรือท้องถิ่น มุ่งเน้นประเด็นเรื่องสวัสดิการ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม สันติภาพ หรือความร่วมมือระหว่างประเทศ มากกว่าการเคลื่อนไหวในประเด็นทางการเมืองระดับชาติหรือมุ่งตรวจสอบรัฐบาลจากคุณลักษณะดังกล่าวทำให้ที่ผ่านมามีการตั้งข้อสังเกตว่า ภาคประชาสังคมที่อ่อนแอทางการเมืองของญี่ปุ่นส่งผลทำให้ “ประชาธิปไตยญี่ปุ่นทำงานอย่างผิดปกติ” (Japan’s dysfunctionat democracy) (Hirata, 2004 : 107-124) เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นออกกฎหมายสนับสนุนการทำงานขององค์กรไม่แสวงหากำไร (NPO Law) ใน ค.ศ. 1998 เพื่อสนับสนุนทางการเงินกับองค์กรเหล่านี้ ยิ่งทำให้มีการตั้งข้อสังเกตว่าองค์กรภาคประชาสังคมญี่ปุ่นไม่สามารถแยกออกจากการเมือง หรือกระทั่งอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล (เบญจรงค์ ใจใส แคร่ อาร์สลานิอง, 2556:106-107)

อย่างไรก็ตาม ในระยะหลัง ๆ มีการชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่ส่งเสริมประชาธิปไตยขององค์กรเหล่านี้ ดังเช่น การชี้ให้เห็นถึงบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในการรวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงอำนาจ บทบาทในการตรวจสอบและบทบาทที่เข้ากันได้กับพรรคการเมืองในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน งานหลายชิ้นชี้ให้เห็นถึงการหลอมรวมค่านิยมแบบประชาธิปไตยและเสรีนิยมเข้ากับค่านิยมแบบเก่าของญี่ปุ่นในองค์กรภาคประชาสังคมแบบดั้งเดิม อาทิ สมาคมเพื่อนบ้าน (neighbourhood association) ซึ่งร้อยละ 90 ของคนญี่ปุ่นเป็นสมาชิก แม้ว่าองค์กรนี้ถูกมองว่ามีลักษณะแบบอำนาจนิยมและไม่เอื้อต่อประชาธิปไตย แต่จากพัฒนาการมากกว่าครึ่งศตวรรษหลังจากที่ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตย ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและประชากร พบว่าองค์กรนี้มีบทบาทและค่านิยมที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่เกื้อหนุนต่อประชาธิปไตยมากขึ้น เช่น สถานภาพเชิงอำนาจที่เท่าเทียมมากขึ้น การเปิดพื้นที่ให้กับสตรีให้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นผู้นำ การเสริมสร้างทุนทางสังคม และค่านิยมความรับผิดชอบต่อสังคม ในภาพรวมบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมแบบดั้งเดิมเหล่านี้ใคร่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของประชาธิปไตยญี่ปุ่นในฮาดดาด (Haddad, 2012 : 34)

สำหรับบทบาทและทัศนคติเองมวลชน มีการตั้งข้อสังเกตมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ว่า ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพสังคมอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่นได้ส่งผลต่อค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เกื้อหนุนประชาธิปไตยมากขึ้น โดยงานของวาทานากิ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ค่านิยมทางการเมืองของคนญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงจาก “ไพร่ฟ้า” เป็นแบบ “มีส่วนร่วม” มากขึ้น ซึ่งต่อมานงานของฮิโนกุชิ (Takashi Inoguchi) ที่ใช้ผลสำรวจเดียวกันนี้ในอีก 20 ปีให้หลังได้ตอกย้ำ ข้อสรุปดังกล่าว ขณะเดียวกันจากการสำรวจทัศนคติของพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตยพบว่า แนวโน้มของผู้ที่มองว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ดีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 58 ใน ค.ศ. 1965 เป็นร้อยละ 59 ใน ค.ศ. 1395 และจากผลสำรวจของ East Asian Barometer Survey กรณีญี่ปุ่นใน ค.ศ. 2003 พบว่า ร้อยละ 87.1 สะท้อนว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่พึงปรารถนา และร้อยละ 94.4 ปฏิเสธการปกครองโดยรัฐบาลทหาร (ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์, 2559 : 657)

กล่าวโดยสรุป ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีการแสดงออกทางการเมืองที่อยู่ในกรอบของประชาธิปไตย มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะโค่นล้มรัฐบาล เพียงแต่ต้องการปกป้องสิทธิความเป็นพลเมืองของตนเท่านั้น

บทสรุป

กล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงและเป็นปึกแผ่นสูง ไม่ว่าจะเป็นความสามารถของระบอบการเมือง การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง การตรวจสอบและหลักนิติรัฐ รวมทั้งบทบาทของภาคประชาสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของชาวญี่ปุ่นเอง

ดังนั้นตามแนวคิดของแลร์รี ไดมอนด์ จวน ลินซ์ และอัลเฟรด สเตพาน จะเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของประชาธิปไตย โดยทั่วไปประกอบด้วย (1) ความสามารถของระบบการเมือง (2) การสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (3) การสร้างความเข้มแข็งในการตรวจสอบแวนอนและหลักนิติรัฐ (4) บทบาทภาคประชาสังคมและการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้มั่นคง ซึ่งสภาพการณ์ทางการเมืองภายในของญี่ปุ่นก็มีความสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการทั้งสามท่านอย่างลงตัวที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องนี้ผู้เขียนขอน้อมอุทิศแด่ ประมาจารย์ทั้งสามท่านที่ล่วงลับไปแล้ว คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ ผู้เป็นปรมาจารย์ด้านญี่ปุ่นศึกษาของผู้เขียน ศาสตราจารย์ ดร. ลิขิต ธีรเวคิน ผู้บุกเบิกการศึกษาเปรียบเทียบไทย – ญี่ปุ่น และศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ผู้อบรมสั่งสอนวิชาการเมืองเปรียบเทียบแก่ผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา ภูทอง. (2536). **ฮาร่า เคอิ : การพัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ป.นิวติ.
- กฤษฎา บุญชัย. (2540). “พัฒนาการประชาสังคม : มองผ่านการเติบโตขององค์กรพัฒนาเอกชนญี่ปุ่นและไทย” **วารสารญี่ปุ่นศึกษา**. 14(2) : 60-70.
- เคอร์ติส, เจอร์ลด์ แอล. (2539). **การเมืองแบบญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข. (2545). การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองในญี่ปุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____ (2552). “กระบวนการปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่นช่วงต้นทศวรรษ 1990 : การทำความเข้าใจผ่านตัวแบบ Multiple Streams (MS Model)” ใน **รวมบทความ 27 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.** อีรภัทร์ เสรีรังสรรค์(บรรณาธิการ). หน้า 179 – 196. กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร.

ไชยวัฒน์ คำชู. (2543). “แนวโน้มของนโยบายความมั่นคงและป้องกันประเทศญี่ปุ่น” **เอเชียปริทัศน์**. 5(1)มกราคม – มีนาคม : 1 – 57.

_____ (2543). “ระบบเศรษฐกิจการเมืองญี่ปุ่นยุคหลังเศรษฐกิจฟองสบู่แตก : ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง” **วารสารสังคมศาสตร์**. 31 (มกราคม-มิถุนายน) : 47 – 86.

_____ (2549). **นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง.** กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ และ นิธิ เนื่องจำนงค์. (2559). **การเมืองเปรียบเทียบ : ทฤษฎี แนวคิด และกรณีศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัณฑิต โรจน์อารยนนท์. (2558). “โมโนซุริกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของญี่ปุ่น” **วารสาร TPA News**. 19 (226) ตุลาคม : 224 – 226.

เบญจรงค์ ใจใส แคร่ อาร์สลานีอง. (2556). “การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในประเทศญี่ปุ่น : จากความขัดแย้งไปสู่การทำงานร่วมกัน ” **วารสารมนุษยศาสตร์สาร**. 14 (2) กรกฎาคม – ธันวาคม : 91 – 115.

ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2538). **ญี่ปุ่นปฏิรูปการเมือง.** กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.

_____ (2539). “ประชาธิปไตยในญี่ปุ่น : อุดมการณ์และวิถีปฏิบัติ” ใน **ประชาธิปไตย : อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ.** อมร รักษาสัตย์ และคนอื่น ๆ (บรรณาธิการ). หน้า 397 – 449. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ (2542). “ปัญหาประชาธิปไตยแบบญี่ปุ่น : ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว” ใน **รวมบทความทางวิชาการของ รศ. ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ เรื่อง ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ.** ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ). หน้า 76 – 93. กรุงเทพฯ : ธาราฉัตรการพิมพ์.

- ภุริ พวงศ์เจริญ. (2558). “ต้นกำเนิดรัฐธรรมนูญฉบับหลังสงครามในประเทศญี่ปุ่น : บทวิพากษ์วาทกรรม รัฐธรรมนูญที่ถูกยึดเหียด” **วารสารญี่ปุ่นศึกษา**. 32(1) พฤษภาคม – กันยายน : 1 – 14.
- ศิริพร ดาบเพชร. (2557). “Anpo Protests : พัฒนาการของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม” **วารสารสังคมศาสตร์ มศว**. 17 (มกราคม-ธันวาคม) : 328-338.
- _____. (2560). “ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน” **รวมบทความวิจัยการประชุมทางวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 7 วันที่ 7-30 มิถุนายน 2560 ณ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. หน้า 250 – 262.
- ศิริพร วัชชวัลคุ. (2549). **ญี่ปุ่น : ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ศิริพร วัชชวัลคุ. (2549). **สถาบันการเมืองในประเทศเอเซียนบวกสาม : ประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยดีเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2555). **Japanization**. กรุงเทพฯ : โอเพนบุ๊คส์.
- โอภาซากิ, อิซาอิกะ. (2535). **มหายุทธศาสตร์สำหรับป้องกันประเทศของญี่ปุ่น**. ไชยวัฒน์ คำชูและกมล เพ็ญศรีนุกูร (แปล). กรุงเทพฯ : ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Berger, T.U. (2007). “The Pragmatic Liberalism of An Adaptive State” in **Japan in International Politics : The Foreign Policies of An Adaptive State**. T.U. Berger (ed.). Colorado : Lynne Rienner Publishers.
- Diamond, Larry. (1999). **Developing Democracy : Toward Consolidation**. Baltimore : John Hopkins University Press.
- Haddad, Mary Alice. (2012). **Building Democracy in Japan**. New York : Cambridge University Press.
- Hayes, L.D. (2001). **Introduction to Japanese Politics**. Armonk : M.E. Sharpe.
- Hirata, Keiko. (2004). “Civil Society and Japan Dysfunctional Democracy” **Journal of Developing society**. 20(1-2) : 107 – 124.
- Huntington, Samuel P. (1991). **The Third Wave : Democratization in the Late Twentieth Century**. Oklahoma : Oklahoma University Press.

- Imada, Makoto. (2010). "Civil Society in Japan : Democrecy, Voluntary Action and Philantrophy" in **Civil Engagement in Contemporary Japan : Established and Emerging Repertoires**. H. Vinken et al (eds.). Retrieved September 21, 2018, from <http://www.springer.com/978-1-4419-1503-0>
- Inoguchi, Takashi and Jain, Purnendra. (2011). **Japanese Politics Today : From Karaoke to Kabuki Democracy**. New York : Palgrave Macmillan.
- Lee, Sang Mook. (2007) . "Democratic Transition and Consolidation of Democracy in South Korca" **Taiwan Journal of Democracy**. 3(1) : 99 – 125.
- Linz, Juan and Stepan, Alfred. (1996). "Toward Consolidated Democracies" **Journal of Democracy**. 7(2) : 14 – 33.
- Mc Cargo, Duncan. (2013) . **Contemporary Japan**. London : Palgrave Macmillan.
- Neary, Ian. (2002). **The State and Politics in Japan**. Combridge : Palgrave Macmillan.
- O'Donnel, Guillermo. (1996) . "Illusions About Consolidation" **Journal of Democracy**. 9(2)
- Pempel, T.J. (1992) . "Japanese Democracy and Political Culture : A Comparative Perpeetive" **PS : Political Science and Politics**. 25(1) March : 5 – 12.
- Schedler, Andreas. (1998). "What is Democratie Consolidation" **Journal Of Democracy**. 9(2) : 91 – 107.
- Schedler, Andreas. (2001). "Measuring Democratic Consolidation" **Studies in Comparative International Development**. 36(1) Spring : 66 – 92.
- Shin, Doh Chull. (1994). "On the Third wave of Democratization : A Synthesis and Evaluation of Recent Theory and Research" **World Politics**. 47(1) October : 135 – 170.
- Stocwin, J.A.A. (2008). **Governing Japan : Divided Politics in A Resurgent Economy**. Malden : Blackwell Publishing.

Suruya ,Hiroe. (2012). **Protest and Democracy in Japan : The Development of Movement Fields and the Anpo Protests**. A Dissertation Submitted to the University of Michigan.

Takayoshi, Matsuo. (1976). “The Development of Democracy in Japan” **The Developing Economics**, 4(4) December : 612 – 632.